

STEINAR HOLDEN
Professor ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo

Læreplanen i samfunnsøkonomi i videregående skole

Læreplanen i samfunnsøkonomi tar opp mange temaer som burde interessere unge mennesker, som lønnsforskjeller, arbeidsledighet, finansmarkeder, fattigdom og miljøproblemer. Det er stor bredde i temaene som tas opp, og etter mitt skjønn ingen åpenbare mangler. Kanskje er læreplanen vel omfattende i Samfunnsøkonomi 1 (andre klasse på videregående). For universiteter og høyskoler kan det være en utfordring at mange studenter har samfunnsøkonomi fra videregående skole, mens andre ikke har det.

I disse tider da skjult inhabilitet kan få katastrofale følger, la meg umiddelbart bekjenne at jeg var med i arbeidet med å fastsette ny læreplan i samfunnsøkonomi. Imidlertid har jeg etterpå skrevet lærebok i faget for den videregående skolen, og dermed hatt god anledning til å tenke mer på innholdet i læreplanen.

I kunnskapsløftet er læreplanene i stor grad formulert gjennom klare kompetansemål, som sier konkret hvilken kompetanse elevene skal ha når de er ferdige med faget. Kompetansemålene i samfunnsøkonomi er til slutt i denne kommentaren.

Et viktig formål med den nye læreplanen er å bruke faget på viktige problemstillinger. Læreplanen tar dermed opp mange temaer som burde interessere unge mennesker, som lønnsforskjeller, arbeidsledighet, finansmarkeder, fattigdom og miljøproblemer. Dette er problemstillinger som elevene forhåpentligvis kjenner igjen fra omtaler i mediene. Omtalen i mediene er imidlertid gjerne overfladisk og nyhetspreget. Derfor burde det være behov og

interesse for en grundigere behandling innen samfunnsøkonomifaget. Elevene burde rett og slett oppleve at de lærer mye som de synes er interessant. Forhåpentligvis vil dette styrke rekrutteringen til faget i årene fremover, både på videregående skole og på universitet og høyskoler.

Kompetansemålene i læreplanen er i hovedsak formulert direkte ut fra problemstillingen, som for eksempel «gjøre rede for hvorfor arbeidsledighet og sysselsetting varierer mellom land og over tid» og «diskutere hva som kan gjøres for å oppnå vekst i fattige land». Tanken her er at elevene ikke skal lære økonomisk teori for teoriens egen skyld, men fordi teorien kan være til hjelp til å forstå og forklare reelle problemstillinger. Det er først i Samfunnsøkonomi 2 (tredje klasse) at det er to kompetansemål som eksplisitt sier at elevene skal kunne «teorier», om arbeidsledighet og om hvorfor land handler med hverandre.

Læreplanen er omfattende, med stor bredde i temaene. Noen tema tas opp i begge årene, og der går en lengre og dypere i det andre året. Bredden innebærer at også elever

som bare tar Samfunnsøkonomi 1 vil få dekket mange ulike emner. Kanskje er likevel læreplanen i Samfunnsøkonomi 1 vel omfattende, slik at det blir knapp tid på hvert tema. Et alternativ ville være å nedtone eller fjerne et par av temaene i Samfunnsøkonomi 1, som til gjengjeld ble gitt større plass i Samfunnsøkonomi 2. Kanskje kunne en da fått plass til et kompetansemål om konjunkturer, f.eks. «gjør rede for hva som skjer ved kortsiktige svingninger i økonomien (konjunktursvingninger), og mulige årsaker til slike svingninger».

Elever som jobber med faget og har en god lærer, vil lære mye samfunnsøkonomi. Faget er blitt noe utvidet i forhold til den tidligere læreplanen, fra 3 + 5 timer til 5 + 5 timer. For universiteter og høyskoler blir det en utfordring at mange studenter har betydelige forkunnskaper, mens andre ikke har det. Forskjellen i forkunnskaper i matematikk er nok viktigere, men også forskjellige kunnskaper i samfunnsøkonomi er viktig. Særlig vil elever som har både matematikk og samfunnsøkonomi stå mye sterkere enn elever som har svak matematikkbakgrunn, og ikke samfunnsøkonomi.

FRA LÆREPLANEN

Samfunnsøkonomi består av to programfag: Samfunnsøkonomi 1, som gis i andre klasse, og Samfunnsøkonomi 2, som gis i tredje klasse. Samfunnsøkonomi 2 bygger på samfunnsøkonomi 1.

Faget undervises med fem timer i uka hvert år. I Samfunnsøkonomi 1 kan elevene trekkes ut til muntlig eksamen, mens i Samfunnsøkonomi 2 kan elevene trekkes ut til muntlig eller skriftlig eksamen. I begge årene gis det standpunkt karakterer.

KOMPETANSEMÅLENE I LÆREPLANEN

SAMFUNNSØKONOMI 1

MARKEDSTEORI

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive hovedtrekk ved den samfunnsøkonomiske utviklingen
- gjøre rede for forhold som forklarer etterspørselen etter forbruksvarer og forbruketjenester

- gjøre rede for hva som påvirker tilbudet av en vare eller tjeneste
- gjøre rede for prisdannelsen for en vare eller tjeneste som selges i et marked med fullkommen konkurranse
- diskutere markedets muligheter og begrensninger

NASJONALREGNSKAP OG ØKONOMISK VEKST

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gi en oversikt over de viktigste begrepene i nasjonalregnskapet og forklare sammenhengen mellom dem
- drøfte om bruttonasjonalproduktet er et egnet mål for et lands produksjon og velferd
- gjøre rede for arbeidsdelingen mellom offentlig og privat sektor
- gjøre rede for hovedtrekkene i næringsstrukturen i Norge og diskutere hva olje og gass betyr for norsk økonomi
- gjøre rede for den økonomiske veksten i Norge og andre industriland og forklare årsaker til denne veksten

ARBEIDSMARKED OG ARBEIDSLEDIGHET

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- forklare hvordan lønn fastsettes, og hvorfor det oppstår lønnsforskjeller
- forklare hvordan sysselsetting og arbeidsledighet måles
- gjøre rede for hvorfor arbeidsledighet og sysselsetting varierer mellom land og over tid
- drøfte mulige årsaker til forskjeller i arbeidsledighet og sysselsetting i og mellom land
- gjøre rede for offentlige tiltak som stimulerer sysselsetting og motvirker arbeidsledighet

PRISVEKST OG PENGEPOLITIKK

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for årsaker til prisstigning og hvordan prisstigning måles
- gjøre rede for formålet med pengepolitikken og hvordan den virker
- forklare finansmarkedenes betydning i samfunnsøkonomien

INNTEKTSFORDELING OG MILJØPROBLEMER

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for hvordan inntektsfordelingen er i Norge

- drøfte hvilke virkemidler myndighetene kan og bør bruke i inntektsfordelingen
- gjøre rede for forskjeller i inntekter og økonomisk vekst mellom ulike land
- diskutere hva som kan gjøres for å oppnå vekst i fattige land
- forklare indirekte virkninger av produksjon og forbruk
- gjøre rede for ulike virkemidler for å motvirke miljøproblemer

INTERNASJONAL ØKONOMI

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for årsaker til og virkninger av internasjonal arbeidsdeling og samhandel
- forklare hva som menes med faste og flytende valutakurser
- gjøre rede for virkningen av endringer i valutakursen for et land
- gjøre rede for begrepet konkurransevne og drøfte faktorer som påvirker konkurransevnen
- drøfte muligheter og utfordringer knyttet til økt internasjonal handel

SAMFUNNSØKONOMI 2

MARKEDSTEORI

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for monolets tilpasning i markedet og sammenligne med fullkommen konkurranse
- forklare forskjeller mellom samfunnsøkonomiske og bedriftsøkonomiske vurderinger
- beskrive ulike former for prisdiskriminering
- gjøre rede for ulike former for ufullkommen konkurranse
- gjøre rede for økonomisk politikk som fremmer fri konkurranse
- diskutere samfunnsøkonomiske virkninger av en politikk som stimulerer til økt konkurranse

ØKONOMISK VEKST

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for mulige årsaker til forskjeller i økonomisk vekst mellom ulike land
- gjøre rede for virkemidler som kan brukes for å oppnå økonomisk vekst

- gjøre rede for økonomiske virkemidler som kan stimulere til nye arbeidsplasser

ARBEIDSLEDIGHET OG ØKONOMISK POLITIKK

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for ulike teorier om arbeidsledighet og vurdere egnede virkemidler mot ledighet
- gjøre rede for hvordan pengepolitikken påvirker økonomien
- gjøre rede for hvordan finanspolitikken påvirker økonomien
- gjøre rede for gjeldende retningslinjer for den økonomiske politikken i Norge i dag
- drøfte de viktigste økonomiske utfordringene som Norge står overfor i velferdspolitikken

INNTEKTSFORDELING OG MILJØPROBLEMER

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- drøfte sammenhengen mellom økonomisk aktivitet og miljøproblemer
- diskutere ulike oppfatninger av begrepet bærekraftig utvikling
- gjøre rede for direkte eller indirekte inngrep i markedet for å forebygge miljøskader og hindre overforbruk av ressurser
- drøfte sentrale økonomiske problemstillinger knyttet til fattige og rike land, og diskutere mulige tiltak mot fattigdomsproblemer i verdenssamfunnet

INTERNASJONAL ØKONOMI

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- forklare teorier om hvorfor land handler med hverandre
- gjøre rede for frihandel, proteksjonisme og ulike typer handelshindringer
- gjøre rede for hvordan valutakurser blir bestemt i valutamarkedene, og konsekvenser av endringer i valutakursen
- gjøre rede for virkemidler myndighetene kan sette i verk for å påvirke valutakursene
- gjøre rede for betydningen av avtaler for internasjonal handel
- drøfte sentrale økonomiske problemstillinger knyttet til Norges forhold til WTO og EU
- gjøre rede for betydningen av internasjonale finansmarkeder for økonomien i ulike land